

**BADIIY MATN TAHLIL QILISHNING DISKURSIV OMILLARI
("DUET" («合奏») HIKOYASI MISOLIDA)**

 10.24412/2181-1784-2021-1-34-43

Abduraxmonova Naziraxon Alisher qizi

O‘zbekiston Davlat Jahon tillari Universiteti
Sharq filologiyasi fakulteti “Xitoy tili nazariyasi
va amaliyoti” kafedrasida o‘qituvchisi

Annotatsiya: *Diskurs strukturasi masalalaridan tashqari, diskursni tahlil qilishda o‘rganilayotgan muammolarning yana bir asosiy doirasi – bu kichikroq lingvistik tarkibiy qismlarga – grammatik, leksik va fonetikaga diskurs omillarining ta’siri. Masalan, prediktatsiya tarkibidagi so‘zlarning tartibi, garchi grammatik hodisa bo‘lsa ham, diskursiv omillarga murojaat qilmasdan izohlab bo‘lmaydi. Bu ham diskurs tahlil zamonaviy tilshunoslikdagi muhim yo‘nalishlardan biri ekanligini yaqqol isboti.*

Kalit so‘zlar: *diskurs omillar, grammatik, leksik, fonetika.*

Annotation. *In addition to discourse structure issues, another major area of problem studied in discourse analysis is the influence of discourse factors on smaller linguistic components - grammar, lexicon, and phonetics. For example, the order of words in a predicate, even if it is a grammatical phenomenon, cannot be explained without reference to discursive factors. This is a clear proof that discourse analysis is one of the most important directions in modern linguistics.*

Keywords: *discourse factors, grammar, lexicon, phonetic.*

Diskursni tuzish masalalaridan tashqari, diskursni tahlil qilishda o‘rganilayotgan muammolarning yana bir asosiy doirasi – bu kichikroq lingvistik tarkibiy qismlarga – grammatik, leksik va fonetikaga diskurs omillarining ta’siri. Masalan, prediktatsiya tarkibidagi so‘zlarning tartibi, garchi grammatik hodisa bo‘lsa ham, diskursiv omillarga murojaat qilmasdan izohlab bo‘lmaydi. So‘z tartibi gapni kommunikativ tashkil etish xususiyatlariga sezgir bo‘lib, ular odatda tema (gapning boshlang‘ich nuqtasi) va rema (boshlang‘ich nuqtaga qo‘shilgan ma’lumotlar) tushunchalari yordamida tavsiflanadi. Dastlab chex tilshunoslari Mathesius 1967, Firbas 1992 tomonidan bildirilgan g‘oyaga ko‘ra, jumlagina anchagina tematik elementlar rematik

bo‘lganlardan ko‘ra ko‘proq joylashtirilgan.¹ Ushbu tendentsiyaning taxmin qilingan universalligi bir qator tadqiqotlardan so‘ng, xususan R. Tomlin va R. Rodsning Algonquian Ojibva tilida (Shimoliy Amerika) maqolasida shubha tug‘dirdi, bu yerda qarama–qarshi tendentsiya kuzatildi: tematik ma‘lumotlar tematik bo‘lmaganidan keyinroq joylashgan.² Hozirga qadar “boshida rematik ma‘lumot” prinsipi (xilma–xilligi bilan; boshida yangi, boshida aniqlanmagan, boshida muhim, boshida favqulodda) dunyo tillarida juda keng tarqalganligi haqida dalillar to‘plangan. M. Mithun ta‘kidlaganidek, “boshida rema” tamoyili prozodik omillar tomonidan qo‘llab–quvvatlanadi, chunki ham rema, ham predikatsiya boshlanishi prozodik (yuqori amplituda va yuqori chastota) tendentsiyasiga ega.³ Bir qator mualliflar tartibning ikkala prinsipi uchun ham kognitiv tushuntirishlar berishga harakat qilmoqdalar, ammo nima uchun ba‘zi hollarda bir xil vaziyatda bitta tamoyil, boshqasida esa boshqa tamoyil ustun ekanligi noma‘lum bo‘lib qolmoqda.

Diskursiv omillar bilan izohlanadigan yana bir grammatik hodisa – bu diskursda predikatsiyaning asosiy va bog‘liq shakllari o‘rtasida tanlov. Bir qator mualliflarning gipotezasiga ko‘ra, bu tanlov voqealarning diskursiv ahamiyatining ramziy aksidir: diskursning asosiy yo‘nalishiga kiritilgan muhim voqealar (mainline) yoki old planga olib chiqilgan (foregrounded) odatda asosiy predikatsiyalar bilan kodlanadi va ikkinchi darajali voqealar (backgrounded) qaram predikatsiyalar bilan kodlanadi.⁴ Albatta, diskursiv omillar bilan boshqariladigan boshqa ko‘plab grammatik hodisalar mavjud – berilgan mavzu bilan strukturalardan foydalanish, bo‘linish strukturalari (yoriq), maqolalardan foydalanish va boshqalar.

Diskursiv omillar bilan izohlanadigan leksik hodisaga misol sifatida referentsial tanlov, ya‘ni diskursda shaxs yoki ob‘ekt nomini tanlash kiradi: bunday nomlash to‘liq ism iborasi yordamida amalga oshirilishi mumkin (maxsus ism – masalan, 王小美, yoki tavsiflar - “她”像田螺姑娘一样给他提供了食物和清洁, 而他越是感受到那份美照, 也就越发受到了好奇心的进步折磨。⁵ “U” huddi salyangoz qiz kabi ovqat qoldirib va xonani saranjonlab qo‘ydi va u qanchalik ko‘p g‘amxo‘rlikni his qilsa, shunchalik ko‘p qiziqishi ortib qiynab borardi.), olmosh yordamida (masalan, u)

¹ Матезиус, Вилем. О так называемом актуальном членении предложения. – В сб.: Пражский лингвистический кружок. М. 1967. – С.127.

Firbas, Jan. Functional sentence perspective in written and spoken communication. Cambridge:Cambridge University Press. 1992. –P.871.

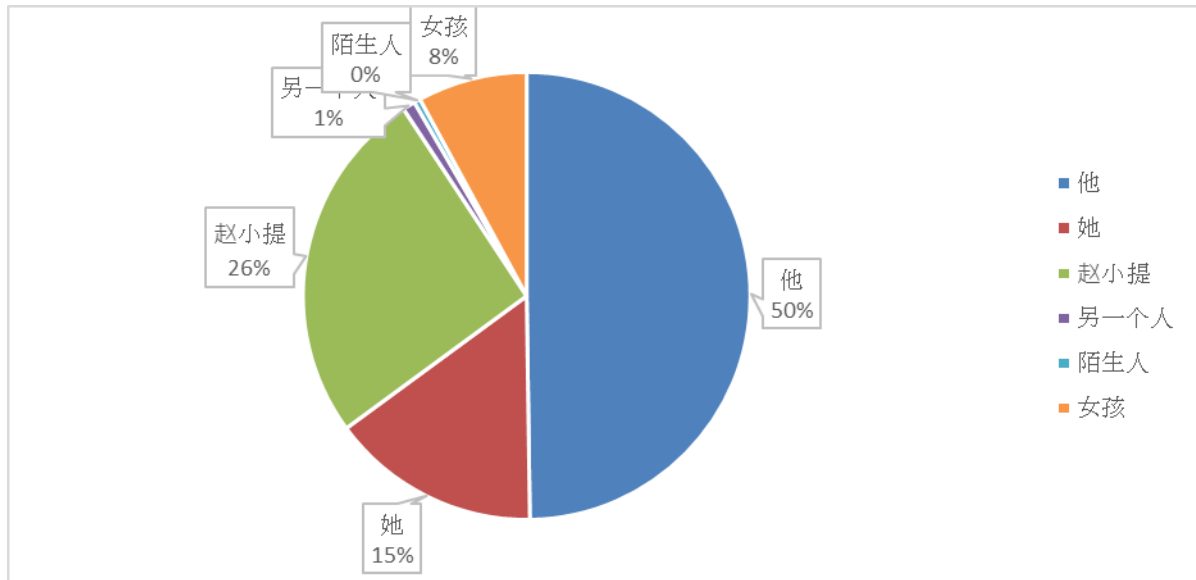
² Tomlin, Russell, and Richard Rhodes. An introduction to information distribution in Ojibwa. Paper presented at Papers from the 15th regional meeting of the Chicago Linguistics Society, Chicago. 1979.–P.103.

³ Mithun, Marianne. Morphological and prosodic forces shaping word order. – In: Word order in discourse, ed. P. Downing and M. Noonan, Amsterdam: Benjamins. 1995. – P. 387.

⁴ Haiman, John, and Sandra A. Thompson ed. 1988. Clause combining in grammar and discourse.

⁵ 石一枫 : 《合奏》, 山东文艺出版社, 2014年9月121页。

yoki hatto nol shakli yordamida (“也就是说，Ø “她”吃掉了一个柿子。”⁶ “Boshqacha qilib aytganda, Ø “U” bitta xurmoni yegan edi.” degan jumla kabi). “Duet” hikoyasida tanlangan referentlarni diagramma orqali ko‘rib o‘tsak.

1-diagramma orqali butun hikoya davomida adib bosh qahramonlar uchun qo‘llagan referentlar foizlar orqali ko‘rsatib o‘tiladi.

Bunday tanlovni faqat diskursiv omillarning kombinatsiyasi bilan izohlash mumkin – masalan, ma‘lum bir ishtirokchining oldingi eslatib o‘tilishigacha bo‘lgan masofa, ushbu predikatsiyasidagi eslatmaning oldindan aytib berishdagi roli, ushbu ishtirokchining umuman diskurs uchun ahamiyati, va boshqalar. Turli mualliflar turli omillarni ta‘kidlaydilar.⁷ Shu bilan birga, ma‘lum bir holatda markaziy bo‘lmagan omillar qanday rol o‘ynashi – ularning ta‘sirini ahamiyatsiz deb hisoblash mumkinmi yoki ular hali ham ma‘lumotni tanlashga ta‘sir ko‘rsatadimi, ko‘pincha noaniq bo‘lib qoladi. Shuningdek, an‘anaviy ravishda diskursiv omillarning referentlarning kognitiv jihati bilan bog‘liqligi aniq emas. Kognitiv–lingvistik adabiyotlarda referent tanlashning kognitiv manbai ma‘ruzachining xotirasida yoki ongida referent faollashuv darajasi ekanligi taxmin qilingan: past faollashganda to‘liq ma‘lumot ishlatilgan, yuqori faollashuv bilan, qisqartirilgan (olmosh yoki nol)...⁸

Referensial vositalar keng ko‘lamli vositalar turkumiga kiradi, ko‘pincha kogeziya deb nomlanadi. Bu diskurs qismlari o‘rtasidagi aloqalarni ko‘rsatadigan

⁶石一枫：《合奏》，山东文艺出版社，2014年9月120页。

⁷ Fox, Barbara ed. Studies in anaphora. Amsterdam: Benjamins.

⁸ Chafe, Wallace. Discourse, consciousness, and time. The flow and displacement of conscious experience in speaking and writing. Chicago: University of Chicago Press. 1994.

Tomlin, Russell, and Ming-Ming Pu. The management of reference in Mandarin discourse. – Cognitive linguistics 1991. 2:65-95.

rasmiy belgilar. Xususan, M. Xallidiy asarlarida referensial kogeziyalardan tashqari uning yana uchta turi – ellipsis, birlashtiruvchi (ayniqsa bog‘lovchilar) va leksik kogeziyalar ko‘rsatilgan.⁹

Oxirgi tur ichki bir hil bo‘lmaslik, turli xil usullar – leksik takrorlashlar, sinonimlar, barqaror kollokatsiyalar orqali amalga oshiriladi.

Boshqa terminologiyadagi birlashtiruvchi–bog‘lovchilar ko‘pincha diskursiv kontekst bilan belgilanadigan leksik vositalarning yana bir muhim turi – diskurs markerlari sinfiga murojaat qilishadi. Diskursning strukturasi belgilovchi so‘zlardan tashqari (masalan, qachon, chunki, lekin va hokazo), diskurs belgilariga yana bir nechta guruhlar kiradi: ma‘ruzachining aqliy jarayonlari markerlari (mana shunaqa, shunaqa, shunday qilib aytganda), adresat psixik jarayonlarini boshqarish belgilari (tushunyabasanmi, ko‘ryapsizmi kabi so‘zlar) va boshqalar. Diskurs markerlarini o‘rganish hozirgi paytda diskursni tahlil qilish va leksikografiyaning eng mashhur sohalaridan biri hisoblanadi.¹⁰ Diskurs markerlarining maxsus va muhim kichik guruhi bu suhbatdoshning dialogdagi ikkinchi suhbatdoshni tinglashini va tushunishini tasdiqlashga xizmat qiladigan “teskari aloqa markerlari” (backchannels). Bular (ohho, tushunarli va boshqalar) kabi so‘zlar.¹¹

Va nihoyat, og‘zaki diskursdagi ko‘plab fonetik hodisalarni diskursiv omillarni hisobga olmasdan tushuntirish mumkin emas – bu og‘zaki nutqda so‘zlarning kuchli / kuchsiz talaffuzi, intonatsiya konturlaridan foydalanish, pauza va boshqa diskursiv prozodiyalarga tegishli. Hozirgi vaqtda diskursiv prosodiyani o‘rganish juda faol rivojlanmoqda. S.V.Kodzasoovning fikriga ko‘ra har bir prosodiya qatlami ma‘lum bir diskursiv semantikani anglatadi.¹² Shunday qilib, aksentning joylashishi mazkur / yangi toifasiga bog‘liq. Asosiy aksentdagi ko‘tarilgan ohang davomiylikni, to‘liqsizlikni kutib turadigan belgini ramziy ma‘noda aks ettiradi, tushayotgan ohang esa aksincha, tugallanishni kodlaydi. Davomiylik uzoq masofani (jismoniy, vaqtinchalik yoki aqliy) va boshqalarni kodlaydi. Prosodiyaning kombinatorial modeli murakkab rasmiy tuzilishga va murakkab semantikaga ega bo‘lgan bir nechta intonatsion konturni ajratib turadigan yondashuv bilan taqqoslanadi. Prosodiyadan tashqari, og‘zaki diskursning yana bir og‘zaki bo‘lmagan tarkibiy qismi ham mavjud,

⁹ Halliday, M.A.K. 1985. An introduction to functional grammar. London: Arnold.

¹⁰ Fraser, Bruce. What are discourse markers? – Journal of pragmatics.: 1999. 31:931-952.
Schiffirin, Deborah. Discourse markers. Cambridge: Cambridge University Press. 1987.

¹¹ Schegloff, Emanuel. Discourse as an interactional achievement: Some uses of 'uh huh' and other things that come between sentences. – In: Georgetown university roundtable on language and linguistics 1981: Analyzing discourse: Text and talk, ed. D. Tannen, 71-93: Georgetown University Press. 1982.

¹² Кодзасов С.В. Комбинаторные методы в фонологии. Автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора филол. наук. М.: МГУ. 2001.

bu aloqaga katta hissa qo‘shadi – imo–ishora (gesticulation). Ushbu hodisa hali ham yaxshi tushunilmagan, ammo imo-ishoralar juda ko‘p ma‘lumotni yetkazishi va ma‘ruzachidan tinglovchiga ma‘lumot uzatilishiga hissa qo‘shishi aniq. Xususan, imo–ishoralar ma‘lumotni yangilik yoki ahamiyatlilik darajasiga qarab ajratishga yordam beradi va so‘zlashuv paytida ma‘ruzachi duch kelgan qiyinchiliklarni qoplaydi.

Ko‘pgina til hodisalari va jarayonlarini elementar tarzda tushuntirib bo‘lmaydi, chunki ularni amalga oshirish bir vaqtning o‘zida ko‘plab omillarga bog‘liq. Ushbu omillardan faqat bittasini hisobga olgan holda, o‘rganilayotgan hodisani juda qo‘pol versiyada tushuntirish mumkin. Tilshunoslikning dolzarb vazifalaridan biri bu ko‘p faktorli jarayonlarni tavsiflashni o‘rganish, ya‘ni tegishli omillarning o‘zaro ta‘sirini modellashtirishdir.

Quyida diskursda ma‘lum bir referentni eslatib o‘tishda referentsial vositalarni tanlash muammosi ko‘rib chiqiladi. Referentsial tanlov – bu klassik ko‘p faktorli jarayon.

Keyinchalik, xuddi shunday yondashuv ingliz tilshunoslarining ishlarida qisqacha tavsiflangan va natijalarning kognitiv talqini berilgan.

Ish quyidagi dastlabki taxminlarga asoslanadi.

Umumiy:

referentsial vositasini tanlash tasodifiy emas, balki motivatsiyalangan jarayondir referentsial tanlovning yetarli modeli o‘rganilayotgan diskursdagi har qanday tanlovni tushuntirishi kerak

matn ichidagi yondashuv doirasida referentsialni tanlashni tushunish mumkin emas; bu hozirgi paytda ma‘ruzachining bilish holati bilan to‘g‘ridan–to‘g‘ri oldindan belgilanadi

ma‘ruzachining kognitiv holatiga ta‘sir qiluvchi omillar soni katta bo‘lishi mumkin

Aniqroq:

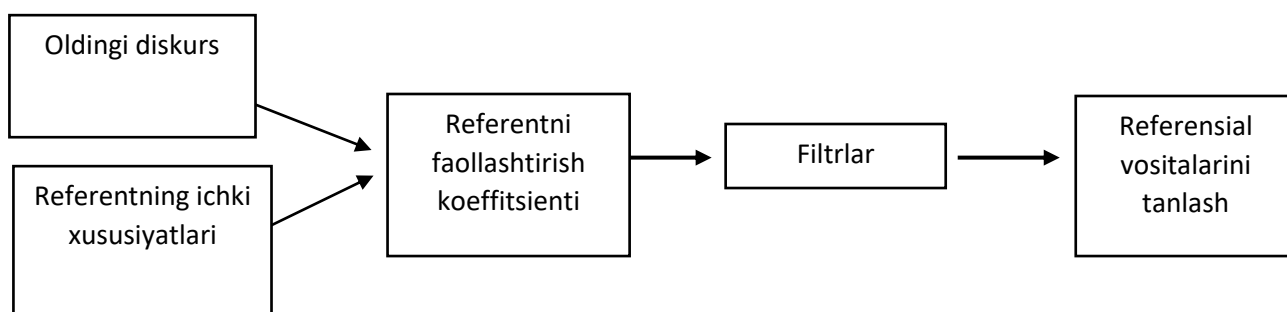
1) Referentsial tanlov uchun mas‘ul bo‘lgan asosiy kognitiv hodisa – bu referentni faollashtirish.¹³ Bu deyarli “yangiga qarshi mazkur” oppozitsiyaga to‘g‘ri keladigan hodisa. Aktivizatsiya asta–sekinlik bilan yuzaga keladigan hodisadir. Agar referentni faollashtirish darajasi ma‘lum bir chegaradan oshib ketsa, ma‘ruzachi ma‘no jihatidan qisqartirilgan havola vositalaridan (olmosh yoki nol) foydalanishi mumkin, agar unday bo‘lmasa, to‘liq ism iborasi talab qilinadi. Bir qator ishlarda, shu

¹³Chafe, Wallace. Discourse, consciousness, and time. The flow and displacement of conscious experience in speaking and writing. Chicago: University of Chicago Press. 1994.

jumladan Kibrik ishida ham¹⁴, e'tiborni pronominalizatsiya qobiliyatining kognitiv aloqasi sifatida taklif qilishdi. Shu bilan birga, bir qator lingvistik –Tomlin 1995, Tomlin va Pu 1991, psixologik – Posner va Snayder 1975, Kovan 1995 va neyrofiziologik – Posner va Raichle 1994, Smit va Jonides 1997lar tadqiqotlarida diqqat boshqa tabiatda ekanligini ta'kidlaydilar va referensial vositalarni tanlash uchun aynan aktivatsiya javobgar.¹⁵

2) Vaqtning har bir lahzasida referentning faollashishi ikki guruhga bo'linadigan bir qator omillar bilan oldindan belgilanadi: oldingi diskurs bilan bog'liq bo'lganlar (oldingi holatga qadar masofa, oldingi semantik–sintaktik holat, epizod chegaralari) va referentning ichki xususiyatlari (mazkur diskurs uchun jonlilik va markaziylik)

3) Agar referent juda faol bo'lsa, unda qo'shimcha filtrlar tufayli qisqartirilgan referent chiqarib tashlanishi mumkin – masalan, referensial ziddiyatni (noaniqlikni) oldini oluvchi filtr.¹⁶ Ushbu muammo ushbu tadqiqotda ko'rib chiqilmagan. Ushbu o'ziga xos taxminlarning barchasi quyidagi 1-rasmda diagramma bilan umumlashtirilgan.

rasm: Diskursda referensial vositani tanlash modeli (ingichka o'qlar referentsiya tanlash vaqti tugagan aktivizatsiya omillari ta'sirini, qalin o'qlar esa referensial tanlash jarayonida bir bosqichdan ikkinchisiga o'tishni bildiradi).

¹⁴ Кибрик А.А. Фокусирование внимания и местоименно-анафорическая номинация. – ВЯ, 1987а. №3, 79-90.

¹⁵ Tomlin, Russell S. Focal attention, voice and word order: An experimental cross-linguistic study. – In: Word order in discourse, ed. P.Downing and M.Noonan, Amsterdam: Benjamins. 1995.- p517-554.

Tomlin, Russell, and Ming-Ming Pu. The management of reference in Mandarin discourse. – Cognitive linguistics. 1991. 2:65-95.

Posner, Michael, and C.R.R. Snyder. Facilitation and inhibition in the processing of signals. – In: Attention and performance V, ed. P.M.A.Rabbitt and S.Dornic. London: Academic Press. 1975.

Cowan, Nelson. Attention and Memory: An Integrated Framework. New York – Oxford: Oxford University Press. 1995.

Posner, Michael I. & Raichle M.E. Images of Mind. New York: Scientific American Library. 1994.

Smith, E.E. & Jonides J. Working memory: A view from neuroimaging. – Cognitive Psychology.: 1997. 33:5-42.

¹⁶ Кибрик А.А. Механизмы устранения референциального конфликта. – В сб.: Моделирование языковой деятельности в интеллектуальных системах, под ред. А.Е.Кибрика, А.С.Нариньяни, М.: Наука. 1987б. -с128-146.

Ma'lum referentlarga murojaat qilganda ma'ruzachilar bir vaqtning o'zida ikki xil referent vositalaridan foydalanadilar: asosiy va yordamchi. Boshlang'ich yo'naltiruvchi vositalar bu kabi murojaatlarni amalga oshiradigan lingvistik elementlar: ismlar, olmoshlar, ot iboralari. Yuqorida ko'rsatilgandek, birlamchi referensial vositalar orasidagi referentsial tanlov ma'ruzachining ishchi xotirasida referentni faollashtirish darajasiga qarab amalga oshiriladi. Bir vaqtning o'zida bir nechta referentni faollashtirish mumkin. Qanday qilib ma'ruzachi adresat tomonidan ushbu faollashtirilgan referentlarning to'g'riligi bilan referent vositasini aniqlashini ta'minlashi mumkin? Buning sababi shundaki, faollashtirilgan referentlarning har biri ham birlamchi referensial vositalar qo'llaniladigan kontekstning ma'nosiga mos kelmaydi.

Keling, oddiy bir misolni ko'rib chiqaylik.

他全身倾斜，肩膀顶在门上，从腿往腰再往肩膀上发力。门终于在默默无声中被推开了。¹⁷

U bor vujudi bilan, jon-jahti bilan butun tanasidagi bor kuchini jamlab eshikni ochmoqchi bo'ldi. Eshik oxir-oqibat sassiz ochildi.

1a) 他全身倾斜，肩膀顶在门上，从腿往腰再往肩膀上发力。她坐倒在地，后背重重地磕在暖气上。

1b) 她坐倒在地，后背重重地磕在暖气上。因为他全身倾斜，肩膀顶在门上，从腿往腰再往肩膀上发力。

(1a) da ham (1b) da ikkita faollashtirilgan referent mavjud bo'lib, ularning har biri 3-shaxs olmoshi bilan kodlangan. Ushbu jumalarning har birida kim agent va vaziyatning patsiensi (patsiens – “jabrlanuvchi”) kim ekanligi juda aniq. Endi quyidagi misolni ko'rib chiqing, (1) dan minimal darajada farq qiladi.

他全身倾斜，肩膀顶在门上，从腿往腰再往肩膀上发力。门终于在默默无声中被推开了。

2a) 他全身倾斜，肩膀顶在门上，从腿往腰再往肩膀上发力。他坐倒在地，后背重重地磕在暖气上。

2b) 她坐倒在地，后背重重地磕在暖气上。因为他全身倾斜，肩膀顶在门上，从腿往腰再往肩膀上发力。

(2a / b) jumla tushunarsiz: faollashtirilgan ikkita referentdan qaysi biri agent, qaysi biri patsiens ekanligi aniq emas. Shubhasiz, (1) va (2) misollar orasidagi farqni

¹⁷石一枫：《合奏》，山东文艺出版社，2014年9月129,130页。

aktivizatsiya omillari bilan bog‘lash mumkin emas – bu ikki misolda ushbu omillarning ta’siri bir xil. (2a / b) Jumla muvaffaqiyatsiz, chunki referentlar yetarli darajada faollashtirilmagan. (1) va (2) o‘rtasidagi farq shundaki, birinchi holda, ikkita faollashtirilgan referentlar jins jihatidan farq qiladi, ikkinchisida esa ular farq qilmaydi. Shunday qilib, asosiy referensial vositalaridan foydalanish imkoniyati uchun mas’ul bo‘lgan aktivizatsiya omillaridan tashqari, tilda ulardan foydalanishga ta’sir qiluvchi qo‘shimcha omillar ham mavjud. (1), (2) misollarda bu omil grammatik jinsdir. Jins kategoriyasi o‘z–o‘zidan referens funksiyasini bajarmaydi, biroq referensiaga ta’sir qiladi. Jins - yordamchi referensial vositalardan biridir. Ushbu vositalar ikki yoki undan ortiq faollashtirilgan referentlarni ajratib olishga yordam beradi.

Asosiy referensial vositalarining ikkita asosiy turi mavjud: leksik jihatdan to‘liq va qisqartirilgan. Leksik jihatdan to‘liq referensial vositalari ismlardan iborat bo‘lib, ularni ta’riflar bilan yanada kengaytirish mumkin. Qisqartirilgan referensial vositalari leksik ma’noga ega emas, ular semantik va fonetik jihatdan zaiflashgan.¹⁸

Qisqartirilgan referensial vositalarining eng aniq turi – 3–shaxs leksik olmoshlari. Bunday olmoshlar degenerativ ma’noga ega va natija sifatida mumkin bo‘lgan referensning nihoyatda keng doirasi. Bundan tashqari, bunday olmoshlar odatda ismlar bilan taqqoslaganda kalta bo‘lib, zarbsiz talaffuz qilinadi va shu ma’noda fonetik jihatdan zaiflashadi. Qisqartirilgan referensial vositalari Zipf qonuniga to‘g‘ri keladi, bu til birliklarining uchta xususiyatining o‘zaro bog‘liqligi: yuqori chastotali, fonetik soddaligi (qisqalilik) va keng semantik doira.¹⁹ Leksik jihatdan tugallangan ism guruhi ichki jihatdan juda xilma–xil sinfdir. Bu yerda o‘ziga xos va umumiy ismlarni, sodda va umumiy ism so‘z birikmalarini va boshqalarni o‘z ichiga oladi. Ularning umumiy jihati shundaki, ular kirish referensi uchun (nol faollashuvi bilan) va referent avvalgi diskurs tufayli faollashtirilganda (nolga teng bo‘lmagan aktivatsiya bilan) ishlatiladi. Va qisqartirilgan ism guruhi allaqachon yuqori faollashtirish darajaga ega bo‘lgan referentlar uchun ixtisoslashgan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Кибрик А.А. Фокусирование внимания и местоименно-анафорическая номинация. – ВЯ, 1987а. №3, 79-90.

¹⁸ Chafe, Wallace. Discourse, consciousness, and time. The flow and displacement of conscious experience in speaking and writing. Chicago: University of Chicago Press. 1994.

Bergelson, Mira B. and Kibrik, Andrej A. 1995. The system of switch-reference in Tuva: Converbial and masdar-case forms. – In: Converbs in cross-linguistic perspective, ed. M. Haspelmath and E. Konig, Berlin: Mouton de Gruyter.- p373-414.

¹⁹ Zipf, G.K. Human behavior and the principle of least effort. New York: Hafner. 1949.

2. Кибрик А.А. Механизмы устранения референциального конфликта. – В сб.: Моделирование языковой деятельности в интеллектуальных системах, под ред. А.Е.Кибрика, А.С.Нариньяни, М.: Наука. 1987б. -с128-146.
3. Кодзасов С.В. Комбинаторные методы в фонологии. Автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора филол. наук. М.: МГУ. 2001.
4. Матезиус, Вилем. О так называемом актуальном членении предложения. – В сб.: Пражский лингвистический кружок. М. 1967. – С.127.
5. Bergelson, Mira B. and Kibrik, Andrej A. 1995. The system of switch-reference in Tuva: Converbial and masdar-case forms. – In: *Converbs in cross-linguistic perspective*, ed. M. Haspelmath and E. Konig, Berlin: Mouton de Gruyter.-p373-414.
6. Chafe, Wallace. *Discourse, consciousness, and time. The flow and displacement of conscious experience in speaking and writing.* Chicago: University of Chicago Press. 1994.
7. Cowan, Nelson. *Attention and Memory: An Integrated Framework.* New York – Oxford: Oxford University Press. 1995.
8. Firbas, Jan. *Functional sentence perspective in written and spoken communication.* Cambridge:Cambridge University Press. 1992. –P.871.
9. Fox, Barbara ed. *Studies in anaphora.* Amsterdam: Benjamins.
10. Fraser, Bruce. What are discourse markers? – *Journal of pragmatics.*: 1999. 31:931-952.
11. Haiman, John, and Sandra A. Thompson ed. 1988. *Clause combining in grammar and discourse.*
12. Halliday, M.A.K. 1985. *An introduction to functional grammar.* London: Arnold.
13. Hashimova, S. A., & Nasirova, S. A. (2021). FEATURES OF FORMING OF ANIMATED NOUNS WITH THE AFFIXES IN MODERN CHINESE LANGUAGE. *Journal of Central Asian Social Studies*, 2(04), 1-10
14. Mirzakhmedova, H. V., Omonov, K. S., & Khalmurzaeva, N. T. (2021). METHODS OF IMPROVING LANGUAGE SKILLS USING MEDIA SOFTWARE. *Journal of Central Asian Social Studies*, 2(03), 47-55.
15. Mirzakhmedova, K. V. (2021). Comparative Analysis of General Words-Terms In Persian and Uzbek Languages. *Psychology and Education Journal*, 58(1), 1050-1056.
16. Mithun, Marianne. Morphological and prosodic forces shaping word order. – In: *Word order in discourse*, ed. P. Downing and M. Noonan, Amsterdam: Benjamins. 1995. – P. 387.

17. Nasirova, S. A., Hashimova, S. A., & Rikhsieva, G. S. (2021). THE INFLUENCE OF THE POLITICAL SYSTEM OF CHINA ON THE FORMATION OF SOCIAL AND POLITICAL TERMINOLOGY. *Journal of Central Asian Social Studies*, 2(04), 10-17.
18. Posner, Michael I. & Raichle M.E. Images of Mind. New York: Scientific American Library. 1994.
19. Posner, Michael, and C.R.R. Snyder. Facilitation and inhibition in the processing of signals. – In: Attention and performance V, ed. P.M.A.Rabbitt and S.Dornic. London: Academic Press. 1975.
20. Schegloff, Emanuel. Discourse as an interactional achievement: Some uses of 'uh huh ' and other things that come between sentences. – In: Georgetown university roundtable on language and linguistics 1981: Analyzing discourse: Text and talk, ed. D. Tannen, 71-93: Georgetown University Press. 1982.
21. Schiffrin, Deborah. Discourse markers. Cambridge: Cambridge University Press. 1987.
22. Smith, E.E. & Jonides J. Working memory: A view from neuroimaging. – *Cognitive Psychology*.: 1997. 5-42.
23. Tomlin, Russell, and Ming-Ming Pu. The management of reference in Mandarin discourse. – *Cognitive linguistics* 1991. 65-95.
24. Tomlin, Russell, and Richard Rhodes. An introduction to information distribution in Ojibwa. Paper presented at Papers from the 15th regional meeting of the Chicago Linguistics Society, Chicago. 1979.-P.103.
25. Tomlin, Russell S. Focal attention, voice and word order: An experimental cross-linguistic study. – In: Word order in discourse, ed. P.Downing and M.Noonan, Amsterdam: Benjamins. 1995.- p517-554.
26. Zipf, G.K. Human behavior and the principle of least effort. New York: Hafner. 1949.
27. 石一枫 : 《合奏》, 山东文艺出版社, 2014年9月 121页。
28. Nazarova S.A. (2021). [On the issues of overcoming interlingual and intralingual interference in teaching Chinese to students: lexical and grammatical aspect](#). *Modern Oriental Studies* (3), 401-409.
29. Назарова Сайера Анваровна Трудности освоения лексической системы китайского языка студентами // Преподаватель XXI век. 2020. №2-1. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/trudnosti-osvoeniya-leksicheskoy-sistemy-kitayskogo-yazyka-studentami> (дата обращения: 10.11.2021).